

АНГЛИС ЖАНА КЫРГЫЗ ТИЛДЕРИНДЕГИ ГРАММАТИКАЛЫК КАТЕГОРИЯЛАРДЫН ТИПОЛОГИЯСЫ

Род категориясы

Род категориясы грамматикалык категория катары англис жана кыргыз тилдеринде жок. Эркек же аял жынысына таандык сөздөр лексикалык мааниде билинет. Мисалы, a woman pilot-учкуч кыз, an actor-actress(актер-актриса) a boy- a girl (бала-кыз), he goat-she goat(теке-эчки) ж.б.у.с.

Англис жана кыргыз тилдериндеги сан жана жөндөмө категориялары

Англис тилинде да, кыргыз тилинде да грамматикалык сан категориясы бар. Сан категориясы нерселердин ортосундагы сандык мамилелерди көрсөтөт жана ошондуктан баарыдан мурда зат атоочторго таандык болушу мүмкүн. Салыштырылып жаткан (англис, кыргыз) тилдеринде тен зат атоочтор жекелик жана көптүк сан формаларына ээ. Англис жана кыргыз тилдериндеги жекелик сан нөл формасы менен көрсөтүлгөн, мисалы:

Англисче: a book

Кыргызча: китеп

Англисче: a child

Кыргызча: бала

Англисче: a village

Кыргызча: кыштак

Эки тилде (англисче, кыргызча) зат атоочтордун көптүк санын жасоо ыкмалары ар түрдүүчө.

Англис жана кыргыз тилдеринде зат атоочтордун көптүк санын түзүүнүн (жасоонун) төмөнкүдөй жолдорун бөлүп көрсөтүүгө болот. Англис тилинде:

1. Негизги ыкма жекелик сандагы зат атооч формага демейде көптүк сандын мүчөсү деп аталган –s, (e)s мүчөсүн кошуп коюу болуп эсептелет. Мисалы: a pencil-pencils, a box-boxes, a bird-birds, a bookcase-bookcases etc. Жекелик сан нөл формасына ээ (бирок «а» артикльдин болушу сөзсүз).

2. Кээ бир зат атоочтор уңгудагы үндүүнү өзгөртүү жолу менен көптүк санды түзөт: a tooth-teeth, a goose-geese, a mouse-mice, a man-men, a woman-women, ox-oxen.

3. Зат атоочу –en мүчөсүнүн жардамы менен көптүк санды, мисалы, ox-oxen, ал эми айрым зат атоочтор уңгудагы үндүүнү жана мүчөнү өзгөртүүнүн жардамы менен child-children көптүк сандагы зат атоочту түзөт.

4. Бир катар өздөштүрүлүп алынган зат атоочтор кабыл алынган тилдин көптүк санынын формасын сактап калат: datum-data, nucleus-nuclei, terminus-termini, formula-formulas.

Бул зат атоочтордо жекелик сан белгилүү мүчөгө ээ. Бирок англис тилинде мындай зат атоочтордун көптүк саны жалпы стандарт боюнча түзүлөт. Ошондуктан алардын айрымдары азыр- (e) s мүчөсү менен көптүк санда колдонулат: formula-formulas, terminus-terminuses.

5. Кээ бир зат атоочтор үчүн жекелик санда болсун, көптүк санда болсун, мүчө жалганбайт, б.а. зат атооч жекелик жана көптүк санда болсун, мүчө жалганбайт, б.а. зат атооч жекелик жана көптүк сандар үчүн бир эле формага ээ болот.

Мындай зат атоочторго булар кирет: fruit, sheep, salmon, deer, trout жана башкалар.

Англис тилине салыштырганда кыргыз тилинде көптүк санды түзүүнүн бирден-бир жолу фонетикалык варианттарга ээ болгон мүчө болуп эсептелет –лар, -лер, -нар, -нер ж.б. М: бала-балдар, дептер-дептерлер, күн-күндөр ж.б.

Көптүк сандын формаларын түзүү үчүн уңгудагы үндүүнү өзгөртүү кыргыз тилинде кездешпейт.

Салыштырылып жаткан тилдерде (англис, кыргыз) жекелик сандагы формада гана колдонулуучу зат атоочтор жана көптүк сандагы формада колдонулуучу зат атоочтор бар.

Англис тилинде жекелик сандагы формада колдонулуучу зат атоочторго төмөнкүлөр кирет:

- затты, азыкты ж.б.у.с. нерселерди билдирүүчү заттык зат атоочтор:
Butter, oil, water, wine, sugar, air etc.

- абстракту зат атоочтор: advice, money, information

- энчилүү аттар: the Volga, Asia, the Issyk-Kol.

Бирок, кээ бир мындай зат атоочтор көптүк санда колдонулушу да мүмкүн. Алсак, затты билдируучу зат атоочтор көптүк санда төмөнкүлөрдү билдирет: 1. Ар түрдүү сортторду, түрлөрдү: oils, teas, French wines 2. зор мейкиндикти, сууну, карды, кумду жана ушулар сыяктууларды: The waters of the Issyk-Kol 3. кээде көптүк сандын формасы метафориялык мааниде болушу мүмкүн: deer waters, still waters run deep etc.

Адамдын фамилиясын билдирүүчү энчилүү аттар көптүк санда белгилүү артикль менен белгилүү уй-булөөнү билдирет: the- the Usenovs- Усеновы, the Browns- Браундар, the Asanovs- Асановдор. Англис тилинде көптүк сандын формасында гана колдонулуучу зат атоочторго төмөнкүлөр кирет: 1. Эки бирдей бөлүктөн турган буюмду билдирген зат атоочтор: spectacles, scissors, trousers; 2. аздыр-көптүр белгисиз көптүктү билдирген зат атоочтор: environments; 3. илимдердин жана кээ бир оорулардын атын билдирген зат атоочтор: clothes, slums, belongings; 5. зат атоочтор: news, means, works.

Бул топтогу зат атоочтор баяндооч менен ар турдуучо айкалышат.

Алсак, 3-жана 5-кошумча топтун зат атоочтору этиш менен жекелик санда айкалышат жана формасы боюнча гана көптүк сандагы зат атоочтордон болуп эсептелет: Phonetics is an interesting subject. Physics is a difficult science.

Кыргыз тилинде да көбүнесе жекелик санда гана колдонулуучу зат атоочтор бар. Бул топко төмөнкүлөр кирет:

- затты, азыкты жана ушул сыяктууларды билдирген зат атоочтор: суг, кар, ун, суу, аба, шекер, май, кум, топурак ж.б.у.с.

- абстрактуу зат атоочтор: карангылык, сулуулук, баатырдык, байлык, кедейлик. «Баатырдыкты көрсөттү» деген сүйлөмдө көптүк сандагы абстрактуу зат атоочту колдонуу учурунда бир нече айкын фактылар көңүлгө алынып жаткандыгы менен өзгөчөлөнөт,

- энчилүү аттар: Акматов Асан, Асанбаев Ишен ж.б.

- жандама зат атоочтор: окутуучулук, жумушсуздук, бейкапарсыздык.

Бул топтогу кээ бир зат атоочтордо көптүк сандын формалары болушу мүмкүн. Мисалга алсак, затты билдирүүчү зат атоочтор көптүк санда ар түрдүү сортторду билдирүү үчүн колдонулат : Мисалы: майлар. «Карлар жаай баштады» деген сүйлөмдө көптүк сандагы зат атоочтор «мезгил-мезгили менен» же «тигил жерде, булл жерде» деген маанини билдирет.

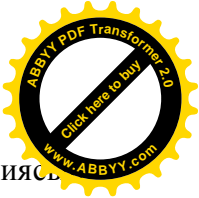
Энчилүү аттарда белгилүү уй-булөөнү билдириш үчүн көптүк санда колдонулушу мүмкүн: Акматовдор ар дайым белсемдүү иштерди жасашат.

Кыргыз тилинде көптүк санда адамдардын фамилиялары гана эмес, ысымдары да колдонулушу мүмкүн. Ошентип, адамдардын фамилияларын көптүк санда колдонуу салыштырылып жаткан англис кыргыз тилдеринде да болуусу мүмкүн.

Буюмдун аттарын билдирген, эки бирдей бөлүктөн турган жана көптүк санда гана колдонулган англис тилиндеги зат атоочтордон айырмаланып, кыргыз тилинде мындай зат атоочтор жекелик да көптүк санга да ээ.

Кыргыз тилинде илимдердин аталышы жекелик сандын формасында колдонулат: биология, физика, математика, физиология ж.б. бул сөздөр башка тилдерден өздөштүрүлгөн сөздөр болуп эсептелет.

Англис тилине салыштырганда кыргыз тилинде көптүк санда колдонуучу бир нече гана зат атоочтор сын атоочтордон түзүлгөн жана жекелик санда колдонулбайт, көптүк сандын мүчөсүз алар жөн эле сын атооч болуп эсептелет: жаш, кызыл, ак.

Ошентип, англис жана кыргыз тилдериндеги зат атоочтордун сан категориясы салыштыруу төмөнкүдөй тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет:

1. Англис тилинде көптүк сандын формаларын жасоонун бир нече ыкмалары бар, алардын арасында уңгудагы үндүүнүн алмашылышынын пайдалануу. Ал эми негизги ыкма –s, -es мүчөсүн кошуу. Кыргыз тилинде – лар мүчөсүнүн жадамы менен көптүк сандын формасын жасоонун бир гана ыкмасы бар (анын фонетикалык варианттары: -лар, -лор, -лер, -лор ж.б.).

2. Эки тилде тен зат атоочтор эсептелүүчүлөр жана эсептелбөөчүлөргө абстрактту, жандама жана энчилүү зат атоочтор кирет. Демейде, алар көптүк сандын формасына ээ болбойт.

Англис тилинде эсептелбөөчү зат атоочтор белгисиз артикль менен, сандык сан атоочтор менен айкалышпайт жана көптүк сандын формасына ээ болбойт. Жогоруда белгилегендей, мындай зат атоочтордун айрымдары, мисалы, адамдардын фамилиялары жана заттын ар түрдүү сортторун билдирүүчү зат атоочтор көптүк сандын формасына ээ болушу мүмкүн.

Кыргыз тилинде эсептелбөөчү зат атоочтор көбүнесе жекелик санда колдонулат жана сандык сан атоочтор менен айкалыша албайт. Бирок бул зат атоочторду көптүк санда колдонуу мүмкүнчүлүгү англис тилиндегиден алда канчалык кеңири.

«Окуучулук»- тибиндеги жалгыз жандама зат атоочтор гана көпчүлүк санда колдонула албайт.

3. Англис тилинен айырмасы кыргыз тилинде көптүк санда гана колдонулуучу бир аз сандагы гана зат атоочтор бар. Англис тилинде мындай зат атоочтор бир катар өзгөчүлүктөргө ээ. Алардын бири этиш менен жекелик санда, башкалары – этиш менен көптүк санда айкалышат.

Кээ бир англис тилиндеги зат атоочторду көптүк сандын формасында гана колдонуу кыргыз тилиндеги мындай колдонууга ылайык келбейт: мисалы: news-жаңылык, ал эми кыргыз тилиндеги жаңылык – жекелик жана көптүк сандын формасына ээ.

Баяндалгандарды жалпылаштырып, зат атоочтордун сан категориясы англис тилинде –s жана es- жана кыргыз тилинде –лар, лор, леер ж.б. санынын морфемаларынын билдирүү менен, эки тилдин тең типологиялык белгиси болуп эсептеле тургандыгын 3 айтууга болот. Англис тилинде зат атоочтордун көптүк санын түзүүнүн башка ыкмалары чектелүү болгондуктан, анын типологиялык белгиси болуп эсептелбейт.

Сан категориясы зат атоочторго гана эмес, башка сөз түркүмдөрүнө да таандык.

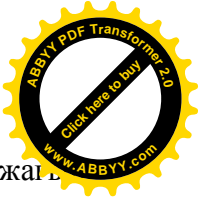
Сын атооч англис жана кыргыз тилдеринде сан категорияларына ээ эмес. Салыштыргыла: англисче a large town кыргызча чоң шаар, чоң шаарлар – large towns.

Сан категориясы англис тилинде шилтеме ат атоочторго таркатылат, алар зат атооч менен ээрчишип, аны менен аныктоочтук сөз айкалышын түзөт. Бул this-бул, that-тигил, these-булар, those-тигилер, this town-бул шаар, these towns-бул шаарлар, this book-those books (тиги китеп-тиги китептер).

Кыргыз тилинде аныктоо функциясында ат атоочтор зат атоочтор менен сан да, жөндөмө да ээрчишпейт, б.а. морфологиялык жактан өзгөрбөйт, мисалы, бу шаар-бул шаар (this town-these town); тигил китеп-тигил китептер (this book-these books). Бирок зат атоочтун функциясында колдонгон учурда бу(л), тиги(л), мобу(л), ушу(л), ошо(л) деген шилтенме ат атоочтор көптүк сандын тиешелүү формасына ээ болот: булар, тигилер, ушулар, мобулар.

Англис тилинен айырмаланып, кыргыз тилинде ат атоочтордун башка разряддарына өз алдынча колдонууда (б.а. зат атоочтордун алдындагы позицияны аныктоо функциясында эмес) да көптүк сандын формасы таандык, мисалга алсак, ким деген суроолу зат атооч кимдер, эмне, эмнедер деге ж.б. көптүк сандын формасына ээ.

Демек, англис тилинде ат атоочтордун системасындагы сан категориясы кыргыз тилиндегиден кыйла чектелүү.

Англис тилиндеги этиш системасында учур чактын жекелик санынын 3-жалпы кошпогондо (he goes, she works) санга карап ээрчишүү (кыргыз тилинде этиш системасында санга карап ээрчишүү так көрсөтүлгөн, ал бардык чак формаларында байкалат, мисалы, учур чак: мен жазам, биз жазабыз, алар жазышат; өткөн чак: мен жаздым, биз жаздык, алар жазышты; келер чак: мен жазаармын, биз жазаарбыз, ал жазаар, сиз жазаарсыз ж.б.у.с. Кыргыз тилинде этиштин жактоо схемалары чак категорияларын сүрөттөгөн кезде кенири келтирилет, ошондуктан бул мисалдарда этиштин парадигмасы жарым-жартылай, толук эмес көрсөтүлүп жатат).

Англис жана кыргыз тилдериндеги сан категориясын салыштыруунун негизинде, төмөнкүлөр туурасында тыянак жасоого болот.

1. Бул категория эки тилде тен зат атоочторго толугу менен жайылтылат;
2. Сан категориясы англис тилиндеги этиште дээрлик толугу менен жок жана кыргыз тилиндеги этиш системасында дана көрүнөт.
3. Англис тилинде шилтеме ат атоочто гана санда ээрчишуу бар, кыргыз тилинде ат атоочтордун зат атооч менен ээрчишүүсү таптакыр жок, бирок кыргыз тилинде ат атоочтор зат атоочтун функциясында өз алдынча колдонулган кезде көптүк сандын формасына ээ болот;
4. Сан категориясы эки тилде тең сын атоочтордо таптакыр жок.

Англис жана кыргыз тилдериндеги жөндөмө категориясы

Жөндөмө категориясы ар кыл тилдерде жөндөмөлөрдүн түрдүүчө саны менен берилген, ошондуктан булл факт тилдин морфологиялык системасынын типологиялык мүнөздөмөсүнүн критерийлеринин бири катары каралат, анткени жөндөмөлөрдүн болушу же жоктугу предлогдордун болушу же болбогондугу же бир азыраак өнүгүшү менен байланышкан.

Зат атоочтордун жөндөмө проблемасы англис тилинде көп мамилелерде талаштуу жана түшүнүксүз болуп эсептелет. Англис тилиндеги зат атоочтун жөндөмө формаларынын санына жана номенклатурасына тиешелүү жана ушул формалардын семантикасына тиешелөө пикир келишпегендиктер бар; ал турсун англис тилиндеги зат атоочтордун жөндөмө категориясынын өзүнүн бар экендигинен шеек санашат. Жөндөмөнү түшүндүрүүнү мындай айырмачылыктар үчүн терең жүйөлүү себептер бар.

Көп жагынан латын үлгүсүндө негизделип келген небактан берки мектеп программасы «жөндөмө» деген түшүнүктү ага зат атоочтордун предлогдор менен айкалышуусун кошуп (мисалы, of the girl тибиндеги айкалыштар «илик жөндөмөнү», to the table-барып жөндөмөнүн, from the table-чыгыш жөндөмөнүн формалары болуп эсептелген ж.у.с.), өтө чечкиндөө түшүндүргөн. ирок мындай түшүндүрүү үчүн олуттуу негиздер жок- предлогдордун зат атоочтор менен айкалышууларында сөздүн аналитикалык формаларынын эч кандай белгилери жок гана морфологияга эмес, синтаксиске таандык. Ошондуктан зат атоочтордун өзүлөрүнүн чыныгы сөз өзгөртүүчү мүчөлөрү гана жөндөмөнүн формалары деп эсептелиши мүмкүн; анткени азыркы англис тилинде зат атоочтун анын сүйлөмдөгү синтаксистик мамилелеринин билдирүүчү жалгыз гана оң сөз өзгөртүүчү (-s) морфемасы болгондуктан, азыркы англис тилинин зат атоочтор системасында эки гана - нөл морфемасы менен көрсөтүлгөн жалпы (Common Case) жана (-'s) морфемасы менен көрсөтүлгөн илик (Genetive Case "Possessive Case") жөндөмөсү бар экендиги туурасында айтууга негиздер бар. Ошентип, англис тилинде зат атоочтун жөндөмө категориясы эки категориялык форманы: жалпы жөндөмөнүн формасын жана илик жөндөмөсүнүн формасын карама-каршы коюу менен белгиленет.

Жалпы жөндөмө Илик жөндөмө Жалпы жөндөмө Илик жөндөмө

Жекелик сан

Көптүк сан

Toy toy's
 Boy boy's
 Man man's
 Child child's

toys toys'
 boys boys'
 men men's
 children children's

Cat	cat's	cats	cats'
Wife	wife's	wives	wives'
Fox	fox's	foxes	foxes'

Жалпы жөндөмөнүн формасы өзүнүн тышкы туюнтулушунун мүнөзү жана мааниси боюнча экстенсивдүү болуп эсептелет- ал эч кандай оң семантикалык мазмунга ээ эмес жана илик эмес форма катары терс гана мүнөздөлүшү мүмкүн. Зат атоочтор жалпы жөндөмө формасындагы бардык синтаксистик функцияда колдонула алат анын үстүнө мындай сөз формасы бардык зат атоочторго таандык. Албетте, сөздө жалпы жөндөмөнүн сөз формаларын колдонуунун жыштыгы, көптүгү илик жөндөмөсүнүн сөз формаларын колдонууларына караганда кыйла жогору.

Илик жөндөмөнүн категориялык формасы башкача абалда турат _ анын колдонуу бүтүндөй бир катар чектөөлөрү менен мүнөздөлөт, анын үстүнө дайыма эле булл чектөөлөрдү өтө так түрдө аныктоо мүмкүн эмес. Баарыдан мурда илик жөндөмөсүнүн бир синтаксистик функцияда гана, атап айтканда сөздүн алдына келүүчү затташуу функциясында колдонулат. (Bolot's room is larger than Pete's) тибиндеги конструкцияларды эллиптикалык конструкция катары кароо керек, б.а. мында Pete's room.

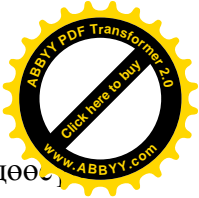
Илик жөндөмөсүнүн формасында колдонулушу мүмкүн болгон зат атоочторго карата белгилүү чектөөлөр жөндөмөсүнүн формасында колдонулат:

А) кыймыл -аракетти көрсөтүүчү жандуу зат атоочтор. Аларга англис грамматикасында сүйлөмдө жактама ат атоочтор who менен алмаштырыла турган зат атоочтор кирет, алар: boy, girl, man, woman, teacher, student, Bolot, Pete, Mary, child, dog, cat мисалы, the boy's friend, my teacher's advice, Bolot's room, the dog's tale etc.

Б) алыстыкты, аралыкты ж.у.с. билдирүүчү конструкцияларда колдонулуучу: year, month, week, day, today, yesterday тибиндеги убакыт жана мейкиндикти көрсөтүүчү түшүнүктөр, мисалы, a year's absence, a month's paper, today's issue of "The Times".

Бирок көрсөтүлгөн чектөөлөр такай эмес, зат атоочтордун башка типтерине салыштырма караганда көбүрөөк, таандык жөндөмө формасында колдонулгандыгынын маанисинде карананда, ыктымалдуу мүнөздө экендигин белгилөө керек. Баарыдан мурда жандуу зат атоочторду жансыз зат атоочтордон чектөө толук жана так болуп эсептелбейт – жандуу зат атоочтордун жогоруда көрсөтүлгөн белгилери (he жана she жактама ат атоочтор жана who байламтуу-суроолуу ат атооч менен алмаштыруу) дайыма боло бербейт, анткени he мене she же who ат атоочтору менен алмаштырыла ала турган бир катар зат атоочтор бар, мисалы, ship, boat, sun, moon ж.б. булл зат атоочтор илик жөндөмөнүн формасында колдонулат, мисалы, the ship's crew, the sun's rays. Андан ары жаныбарлардын аталыштарын көрсөткөн зат зат атоочтор (cat, dog, fox, bird тибиндеги) зат атоочтор сыяктуу эле , жансыз зат атоочтор жактама it, суроолуу what жана байламталуу(аздыр-көптүр) which ат атоочтору менен алмашылат. It, what, which ат атоочтору менен алмаштыруу өзүнүн лексикалык мааниси боюнча адамдардын биримдигин билдирүүчү жана илик жөндөмө формасында колдонулуучу бүтүндөй бир катар сөздөр менен болот, мисалы, the Party's conference, the Government's policy etc. Акырында, илик жөндөмөсүнүн формасында негизги белгилери боюнча да, лексикалык мааниси боюнча да жандуу зат атоочторго кирбей турган зат атоочтор колдонулган учурлар кездешет(сөз аларды илик жөндөмөсүнүн формасында колдонуу жогоруда көрсөтүлгөндөй толук кадыресе болуп эсептелген убакыт жана аралык бирдиктеринин аталыштарын туюнткан зат атоочтор туурасында эмес). Аларга төмөнкүдөй конструкциялар: the bed's foot, the airplane's role, the novel's hero, the monument's history, the verb's subject, a word's history, the theory's stateman кирет.

Ушунун баары илик жөндөмөнүн категориялык формасынын азыркы англис тилиндеги жактуу зат атоочтордун тобу менен чектелиши өтө салыштырмалуу мүнөздө экендигин далилдейт. Илик жөндөмөсүндөгү морфеманын аглютинациялык мүнөзүн А.М. Мухин да өз изилдөөсүндө баса белгилеген, анын көз карашына ылайык азыркы англис

тилинин зат атоочтор системасында жөндөмө категориясы жок. Ал өзүнү изилдөө, орто англиялык мезгилдин тегерегинде жүргүзгөн. Байыркы англиялык мезгилден сакталып калган (-s) морфемасы таандык суффикс гана болуп эсептелинет, ал өзүнүн бирдей маанилүүлүгүнүн жана анын түрүн өзгөртпөстөн уңгудагы морфемага биригишүү жөндөмдүүлүгүнүн натыйжасында аглютинациялык мүнөздө болот.

Бул көз карашты өнүктүрүп, орус окумуштуусу, профессор В.Д. Аракин зат атоочтор системасында жөндөмө категориясы иш жүзүндө жок экендиги туурасында тыянак чыгарат. Ошол эле убакта зат атооч системасында жаңы программалык категория аглютинациялык мүнөздө болгон (-s) морфемасы түрүндө белгиленген таандык категориясы калыптанды. Кыргыз тилинде алты: атооч, илик, барыш, табыш, чыгыш, жатыш жөндөмө бар.

Англис тилиндеги жалпы жөндөмөнүн жана кыргыз тилиндеги негизги жөндөмөнүн маанилери окшош; таандык жөндөмөнү колдонууда окшоштуктар англис тилинде жандуу жана жансыздарга карата чектөөлөр жана башка айрым маселелер бар. Кыргыз тилинин калган төрт жөндөмөсүнүн маанилери англис тилинде ар кыл предлогдор аркылуу берилет. Демек англис тилинде предлогдордун колдонулушу кыргыз окуучулар үчүн белгилүү кыйынчылыктарды түзөт.

Англис тилиндеги жөндөмө категориясы жактама ат атоочтордун системасында эки – атооч жана объективдүү жөндөмөлөр менен көрсөтүлгөн.

Кыргыз тилинде өзүнүн морфологиялык өзгөчөлүктөрү жана синтаксистик жактан колдонулушу боюнча ат атоочтор : ат атооч – зат атоочторго, ат атооч – сын атоочторго, ат атооч- сан атоочторго, ат атооч – тактоочторго бөлүнөт. Ат атооч – зат атоочтордун тобуна кирген ат атоочтор зат атоочтор сыяктуу эле жөндөлөт. Мындай ат атоочторго жактама өздүк, суроолуу (ким, эмне), белгисиз (кимдер, эмнелер), таңгыч (эч ким, эчтеме) ж.б.у.с. ат атоочтор кирет. Бул ат атоочтор кыргыз тилинде жөндөлөт жана таандык мүчөлөрүн кабыл алат.

Кыргыз тилиндеги ат атоочтордун бири, мисалы, эчким, эчтеме таңгыч ат атоочтун жөндөлүшүн төмөндө мисалга келтиребиз:

1. Атооч жөндөмө	эч ким, эч нерсе
2. Илик жөндөмө	эч кимдин, эч нерсенин
3. Барыш жөндөмө	эч кимге, эч нерсеге
4. Табыш жөндөмө	эч кимди, эч нерсени
5. Чыгыш жөндөмө	эч кимден, эч нерседен
6. Жатыш жөндөмө	эч кимде, эч нерседе

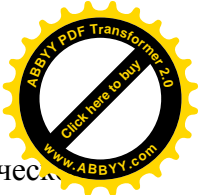
Ат атооч – сын атоочтор, ат атооч- сын атоочтор, жана ат атооч- тактоочтор жөндөлбөйт. канча?, нече?, канчанчы?, неченчи?, кандай?, кайсы?, нече?

-нын	-нин
-гө	-ге
-ны	-ни
-дө	-де
-дан	-ден

Сан атоочтор англис тилинде да жөндөлбөйт.

Адабияттар:

- 1.Ахматов Т.К., Мукамбаев Ж. Азыркы кыргыз тили. – Фрунзе: Мектеп, 1978.
- 2.Бархударов Л.С., Штелинг Д.А. Грамматика английского языка. - М., 1973
- 3.Батманов И.А. Современный кыргызский язык. - Фрунзе, 1963
- 4.Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков. - Л., 1979.
- 5.Батманов И.А., Бакинова Г. Азыркы кыргыз тили.
- 6.Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. - М., 1957
- 7.Ярцева В.Н. Контрастная грамматика. - М., 1981.

8.Якобсон Р. Типологические исследования и их вклад в сравнительно-историческое языкознание. - М., 1963.